

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра теорії та історії держави і права

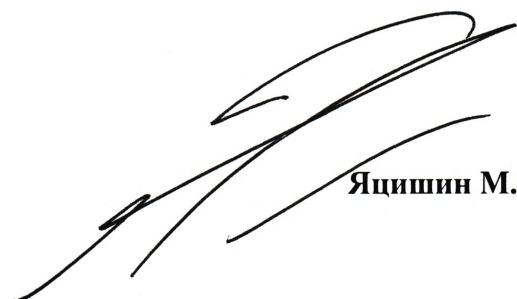
СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента
ЮРИДИЧНА КОМПАРАТИВІСТИКА

підготовки магістра
спеціальності 081 Право
освітньо-професійної програми Право

Луцьк – 2023

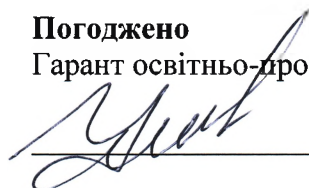
Силабус освітнього компонента «Юридична компаративістика» підготовки магістра, галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право, за освітньо-професійною програмою Право.

Розробник:
доктор юридичних наук, професор
кафедри теорії та історії держави і права

Яцишин М.М.

Погоджено
Гарант освітньо-професійної програми:

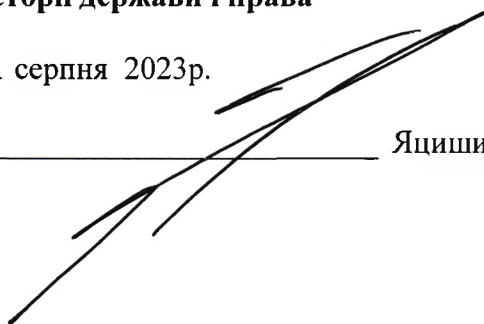

_____ (Фідря Ю О.)

**Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні
кафедри теорії та історії держави і права**

протокол № 1 від 31 серпня 2023р.

Завідувач кафедри _____ Яцишин М.М.

© Яцишин М.М., 2023

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна / очна форма навчання	Галузь знань: 08 Право, Спеціальність: 081 Право Освітньо-професійна програма Право Освітній рівень: другий (магістерський)	Нормативний
Кількість годин/ кредитів: 120/4		Рік підготовки 2
ІНДЗ: є		Семестр 3
		Лекції 14 год.
		Практичні заняття 16 год.
		Самостійна робота 82 год.
		Консультації 8 год.
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання: українська		

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма навчання	Галузь знань: 08 Право, Спеціальність: 081 Право Освітньо-професійна програма Право Освітній рівень: другий (магістерський)	Нормативний
Кількість годин/ кредитів: 120/4		Рік навчання - 2
		Семестр - 3
ІНДЗ: є		Лекції – 10 год.
		Практичні - 10 год.
		Самостійна робота - 86 год.
		Консультації - 14 год
Мова навчання: українська		Форма контролю: екзамен

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Прізвище, ім'я, по батькові: Яцишин Михайло Михайлович

Науковий ступінь: д.ю.н.

Вчене звання: професор

Посада: професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права

Контактна інформація: тел.: 050 339 83 89; емейл: 9999mm@ukr.net

Дні занять: <http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi>

III. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. Анотація освітнього компонента

Освітній компонент «Юридична компаративістика» належить до нормативних освітніх компонентів та спрямований на поглиблення та удосконалення базових компетентостей магістра та виокремлення проблемних аспектів порівняльного аналізу правових систем сучасності, заснована на теоретичних напрацюваннях сучасної компаративістики, надає уявлення й знання про правову різноманітність сучасного світу, особливості функціонування і розвитку національних правових систем світу. Вивчення різноманітних правових систем в історії та сучасності, аналіз і порівняння формальної (закріпленої в законах) і неформальної (реальної) структури влади – важлива проблема сучасної правознавчої науки. Саме порівняльний аналіз дає можливість методом співставлення виявити найбільш дієві моделі правової системи.

Освітній компонент «Юридична компаративістика» передбачає використання сучасних технологій – правової інформаційно-пошукової системи «Законодавство України» на офіційному вебпорталі парламенту України та різних інформаційних ресурсів (ресурси глобальної мережі Інтернет; веб-ресурси Верховної Ради України, органів виконавчої влади).

Предметом ОК «Юридична компаративістика» є розробка теорії порівняльно-правового методу і дослідження на його підставі загальних принципів та закономірностей виникнення, функціонування і розвитку різних правових систем.

У результаті вивчення освітнього компоненту здобувач освіти повинен **знати:** поняття порівняльного правознавства; основні критерії класифікації правових систем; історію виникнення і розвитку правових сімей; відмінності між правовими сім'ями та тенденції їх розвитку; значення порівняльно-правових досліджень для юридичної науки, правотворчості і практики правозастосування; **вміння** використовувати порівняльно-правовий метод при аналізі проблем вітчизняного права; аналізувати праці зарубіжних правознавців та аналізувати джерела іноземного права; володіти термінологією порівняльно-правових досліджень; вміти відтворювати отриману інформацію, знаходити нову, оцінювати її та застосовувати в стандартних і нестандартних ситуаціях.

2. Пререквізити

Вивчення ОК «Юридична компаративістика» передбачає наявність базових знань з теорії та філософії права, конституційного права, міжнародного права, європейського права, інших галузевих юридичних наук, а також навиків у тлумаченні та реалізації права.

Постреквізити:

Освітній компонент «Юридична компаративістика» належить до обов'язкових компонентів освітньої програми за спеціальністю Право, галузі знань Право, має міждисциплінарний характер та структурно-логічні зв'язки з відповідними спецкурсами.

3. МЕТА І ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета даного освітнього компонента – ознайомити здобувачів з особливостями та загальними тенденціями розвитку національних правових систем та їх сімей на підставі

їх порівняння, сформувані у здобувачів правничий світогляд, правосвідомість і правову культуру правознавця. юридичне мислення, навчити здобувачів застосовувати теоретичні правничі знання для здійснення порівняльно-правового аналізу, навчити здобувачів застосовувати порівняльно-правові дослідження для поглиблення їх правових знань. Освітній компонент також орієнтований на формування усвідомлення сутності і змісту основних правових сімей сучасності, що створює передумови для залучення їхніх позитивних напрацювань у контекст реформування правової системи України з метою її ефективної інтеграції у міжнародне співтовариство.

Наукову основу освітнього компонента «Юридична компаративістика» становлять праці вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджують проблеми та специфіку порівняльного правознавства.

Завдання освітнього компонента: ознайомити здобувачів освіти з основними поняттями, категоріями, інститутами та галузями систем права з акцентом на правовідносини суспільства і держави, особистості і суспільства, індивідів між собою – механізми правового функціонування суспільства як системи і окремих його елементів як підсистеми. Паралельне вивчення правових систем є одним із методологічних засобів виявлення споріднених і відмінних складових їх джерельної бази.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ (КОМПЕТЕНТНОСТІ)

У разі успішного завершення курсу здобувач освіти зможе виявити такі компетентності: (згідно зі Стандартом вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти)

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати задачі дослідницького та / або інноваційного характеру у сфері права.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузейзнань/видів економічної діяльності).

ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.

СК5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосовування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.

СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їхзастосування.

СК13. Здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією.

СК14. Здатність самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.

Програмні результати навчання (ПРН):

РН1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

РН 2. Співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами.

РН 3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.

РН 4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.

РН 8. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності.

РН 9. Генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг.

РН 10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.

РН 12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу.

РН 16. Брати продуктивну участь у розробці проектів нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.

5. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Денна форма навчання

Назва змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Консул.	Форма контролю/Бали
Змістовий модуль 1.						
<i>Змістовий модуль 1. Теорія і практика вчення про правову систему.</i>						
Тема 1. Загальне вчення про правову систему Теорія порівняльного правознавства. Методологія порівняльного правознавства. Порівняльно-правові дослідження сучасних правових вчень	15	2	2	10	1	ДС/РЗ/5
Тема 2. Національні правові системи та їх типи. Порівняльно-правові дослідження національних правових систем.	15	2	2	10	1	ДС/РЗ/3
Тема 3. Романо-германська (континентальна) правова сім'я	15	2	2	10	1	ДС/РЗ/5
Тема 4. Правові системи, наближені до романо-германської (континентальної) правової сім'ї.	14	1	2	10	1	ДС/РЗ/5
Тема 5. Англо-американська правова сім'я (сім'я загального права).	14	1	2	10	1	ДС/РЗ/5
Разом за змістовим модулем		8	10	50	5	23
<i>Змістовий модуль 2. Особливості окремих правових систем: традиція та новація</i>						
Тема 6. Правові сім'ї релігійного права. Правові сім'ї звичаєвого та традиційного права. Сім'я мусульманського права	15	2	2	10	1	ДС/РЗ/4

Тема 7. Особливості правової системи європейського інтеграційного об'єднання – ЄС. Порівняльно-правові дослідження міжнародного права і внутрішнього права країн світу	15	2	2	12	1	ДС/РЗ/4
Тема 8. Типологічні особливості правової системи України.	15	2	2	10	1	ДС/РЗ/4
Разом за змістовим модулем		6	6	32	3	12
Модульна контрольна робота 1						30
Модульна контрольна робота 2						30
ІНДЗ						5
Всього годин	120	14	16	82	8	100

Заочна форма навчання

Назва змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Консул.	Форма контролю /Бали
Змістовий модуль 1.						
<i>Змістовий модуль 1. Теорія і практика вчення про правову систему.</i>						
Тема 1. Загальне вчення про правову систему Теорія порівняльного правознавства. Методологія порівняльного правознавства. Порівняльно-правові дослідження сучасних правових вчень	16	2	2	10	2	ДС/РЗ/5
Тема 2. Національні правові системи та їх типи. Порівняльно-правові дослідження національних правових систем.	14	1	1	10	2	ДС/РЗ/3
Тема 3. Романо-германська (континентальна) правова сім'я	13	1	1	10	2	ДС/РЗ/5
Тема 4. Правові системи, наближені до романо-германської (континентальної) правової сім'ї.	14	1	1	10	2	ДС/РЗ/5
Тема 5. Англо-американська правова сім'я (сім'я загального права).	14	1	1	10	2	ДС/РЗ/5
Разом за змістовим модулем		6	6	50	10	23
<i>Змістовий модуль 2. Особливості окремих правових систем: традиція та новачія</i>						
Тема 6. Правові сім'ї релігійного права. Правові сім'ї звичаєвого та традиційного права. Сім'я мусульманського права.	15	1	1	12	1	ДС/РЗ/4
Тема 7. Особливості правової системи європейського інтеграційного об'єднання – ЄС. Порівняльно-правові дослідження міжнародного права і внутрішнього права країн світу	16	2	2	12	2	ДС/РЗ/4
Тема 8. Типологічні особливості правової системи України	15	1	1	12	1	ДС/РЗ/4
Разом за змістовим модулем	51	4	4	38	4	12
Модульна контрольна робота 1						30

Модульна контрольна робота 2						30
ІНДЗ						5
Всього годин	120	10	10	86	14	100

Методи контролю*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, МКР/ПКР – модульна контрольна робота/підсумкова контрольна робота, Р – реферат, СР – самостійна робота а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору; УО – усне опитування тощо.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Самостійна робота здобувачів освіти включає опрацювання теоретичних основ ОК. Завдання до самостійної роботи не оцінюються окремо. Контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем освіти, здійснюється під час проведення практичних занять, а також під час підсумкового модульного контролю.

Денна/заочна форма навчання:

Завдання виконати у письмовій формі з посиланням на чинні нормативно-правові акти та навчально-методичні та інші джерела з обґрунтуванням своїх думок.

Опрацювати **поняття**: компаративізм, конституційно-правові норми, органічний закон, Конституційний закон, конституанта, октроювання, неписані конституції, метрополія, суспільний лад, інститут власності, публічна власність, приватна власність, приватизація, реприватизація, соціальна держава, правова держава, демократична держава, світська держава, державне правління, монархія, республіка, поліархія, президентська поліархія, парламентська поліархія, змішана поліархія, політико-територіальний устрій держави, унітарна держава, федеративна держава, автономія, політичний режим, державний режим, міністеріальний режим, парламентарний режим, дуалістичний режим, партотратичний режим, парламентаризм, парламент, бікамералізм, індемнітет, імунітет, спікер, квестори, омбудсмен, промульгація, інтерпеляція, виконавчі органи, монарх, президент, цивільний лист, юстиція, конституційна юстиція, баристер, солісітор, магістратура, громадянство, філіація, біпатризм, оптація, натуралізація, денатуралізація, статризм, екстрадіція, експатріація.

Практичне заняття 1

Завдання 1.

1. Підготувати історичну довідку про право справедливості, яке існувало в англо-американській правовій системі з XV докінця XIV ст.

2. Завдання 2

Підготуйте повідомлення на тему:

1 Співвідношення юридичної компаративістики з теорією держави і права та філософією права

2 Застосування елементів порівняльно-правового дослідження при створення стародавніх пам’яток права

Завдання 3.

Вивчіть означену літературу з проблеми і визначтесь з трактуванням понять «політичний режим» та «державний режим» у різних літературних джерелах. Проаналізуйте погляди різних авторів, висловіть свою позицію на користь того чи іншого визначення.

Завдання 4.

На вибір визначити форми політичних режимів 2-х країн англосаксонської та двох країн континентальної систем права.

Завдання 5.

Підготувати довідку на тему: «Загальне і особливе в конституційно-правовому статусі урядів держав із різними формами правління».

Практичне заняття 2

Завдання 1.

Законспектувати питання:

1. Характеристика плюралістичної наукової думки щодо визначення поняття „правова система”.
2. Значення категорії „правова система” для порівняльного правознавства.
3. Ознаки правової системи.
4. Співвідношення понять „правова система” і „система права”.
5. Структура правової системи.

Завдання 2.

Підготуйте доповідь на теми

1. Національна правова система як основний об’єкт юридичної компаративістики
2. Характеристика плюралістичних наукових підходів до класифікації національних правових систем

Завдання 3

Підготувати реферат на тему: Правила застосування порівняльного метода

Завдання 4.

Підготувати доповідь на тему: Аналіз та синтез як елементи порівняльного метода.

Практичне заняття 3

Завдання 1.

Підготуйте доповідь на тему:

1. Значення школи глосаторів і пост-глосаторів в становленні романо-германської сім’ї права.
2. Сучасні тенденції розвитку правових джерел сім’ї континентального права

Завдання 2.

Тезово законспектуйте:

1. Характеристика зв’язку романо-германської правової сім’ї з римським правом.
2. Вплив канонічного права на розвиток романо-германського права.
3. Роль науки у формуванні романо-германської правової сім’ї.
4. Вплив сучасних інтеграційних процесів в Європі на розвиток романо-германської сім’ї права.

Практичне заняття 4

Завдання 1.

Підготувати доповідь на тему: Основні принципи системності

Завдання 2.

Законспектуйте питання:

1. Критерії об'єднання правових систем у правові сім'ї.
2. Джерела (форми) права як юридична категорія і критерій формування правових сімей.
3. Ієрархія джерел права в різних правових сім'ях
4. Співвідношення звичаю і права в різних правових сім'ях
5. Роль законодавства як джерела права правових сімей

Практичне заняття 5

Завдання 1.

Використовуючи навчальну та спеціальну літературу, визначте та класифікуйте джерела державного права країн англосаксонської системи права. Відобразіть це у вигляді схеми.

Завдання 2.

Підготуйте коротку довідку про доктринальні джерела.

Завдання 3.

Використовуючи тексти Конституцій країн англосаксонської та континентальної системи права, підготуйте по два приклади (статті або їх витяги) конституційного закріплення основ суспільного ладу в економічній, соціальній, духовно-культурній сферах.

Завдання 4

Визначити складові конституційно-правового статусу органів законодавчої влади однієї з країн англосаксонської та континентальної систем. Провести порівняльний аналіз, результати оформити у зошиті із конкретним посиланням на ті чи інші статті конституції обраної для аналізу держави.

Завдання 5.

Використовуючи літературу та тексти конституцій європейських країн, заповніть таблицю за наступною формою:

№ п/п	Країна	Унітарні країни		Федерація
		Централізовані	Децентралізовані	
1.	Бельгія	-	-	+
2.				
3.				
4.				
5.				

Завдання 6.

Використовуючи витяги з Конституції США, визначте форму політико-територіального устрою цієї держави.

Завдання 7.

Скласти коротку довідку про способи закріплення прав та свобод громадян в Канаді та Франції.

Завдання 8.

Скласти порівняльну таблицю закріплення прав людини і громадянина в США та ФРН.

Практичне заняття 6

Завдання 1.

Підготуватись до колоквіуму за темою: Еволюція мусульманського права і пристосування його до сучасного світу.

Завдання 2.

Підготувати реферат на тему: Формування китайського права и вплив на нього релігійно-моральних норм конфуціанства та даосизму.

Завдання 3.

Підготувати доповідь на тему: Особливості індійського права. Дхарма, артха і кама – джерела індійського права.

Завдання 4

Дайте відповідь на питання:

1. На Вашу думку, чи є сумісними релігійний догматизм, з одного боку, і толерантність і недискримінація – з іншого?
2. Чи є відмінність між Загальною декларацією прав людини та Каїрською декларацією прав людини?
3. Чи однакове розуміння людських прав у державах романогерманської правової сім'ї та сім'ї звичаєвого права?
4. Чи однакове розуміння людських прав у державах романогерманської правової сім'ї та релігійній правовій сім'ї?
5. Яке значення має нормативно-правовий акт у релігійній правовій сім'ї?
6. Яке значення має нормативно-правового акт у звичайній правовій сім'ї?
7. Як Ви розумієте правовий звичай?
8. Які риси релігійної правової сім'ї характерні для України?
9. Прогляньте виступ патріарха Кирила (<https://www.youtube.com/watch?v=cvNEtTuB9vg>) та висловіть свою думку про предмет його виступу.
10. Як Ви вважаєте: чи може правник з романо-германської правової сім'ї пізнати об'єктивно право держави, що належить до релігійної правової сім'ї?

Відповідь обґрунтуйте.

Практичне заняття 7

Завдання 1.

Законспектуйте питання:

1. Характеристика процесу глобалізації.
2. Попередження і вирішення юридичних колізій.
3. Зближення національних законодавств.
4. Поняття модельних законодавчих актів.
5. Уніфікація правових норм.
6. Поняття та значення міжнародно-правової допомоги.

Завдання 2

Підготуйте реферативне повідомлення:

1. Сучасні тенденції європейських інтеграційних процесів

Завдання 3.

Дайте обґрунтовану відповідь на питання:

1. Чому не є ефективними європейські концепти, запроваджені в українське національне законодавство?
2. Як співвідноситься міжнародне право і національне право?
3. Що являє собою «міжнародне право»?
4. Чи впливає міжнародне право на обсяг суверенітету?
5. Які Ви знаєте джерела міжнародного права?
6. Як Ви розумієте термін «*ex aequo et bono*»?
7. Як співвідноситься принцип «*pari ratione non habet imperium*» (рівний над рівними не має влади) і принцип пріоритету міжнародного права?
8. Як Ви розумієте термін «*opinio juris*»?
9. Чи однаково розуміється правовий звичай і звичай як джерело міжнародного права?
10. Чи існує «загальне міжнародне право»?

Завдання 4.

Проаналізуйте, та поясніть концепцію:

- а) примату національного права
- б) примату міжнародного права
- в) автономії міжнародного та національного права

Практичне заняття 8

Завдання 1.

Підготувати доповідь на тему: Характеристика інтеграційних процесів України до Європейського Союзу .

Завдання 2.

Визначте іпологічні особливості правової системи України.

Завдання 3.

Підготуйте доповідь на тему:

Правова система України: особливості становлення та сутнісні риси

ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

ІНДЗ згідно тематики рефератів повинне містити вступ, де висвітлюється актуальність, новизна теми, джерельна база та значення (5% основного тексту); основну частину, де розкривається сутність обраної теми дослідження шляхом аналізу міжнародного законодавства, практики його застосування, праць вітчизняних та зарубіжних учених; висновки, де передбачити особисті конкретні зауваження та рекомендації з теми дослідження (5% основного тексту) та списку використаних джерел відповідно до встановлених вимог.

1. Здійснити анотацію 3 наукових статей (на вибір) з теми порівняльного правознавства.

2. Написати реферат на одну із поданих нижче тем:

Тематика

рефератів індивідуального письмового завдання

1. Загальне визначення політичного режиму.
2. Демократичний режим (порівняльний аналіз).
3. Інститути представницької і безпосередньої демократії.

4. Гарантовані громадянські (особисті) та політичні права і свободи в конституціях АС та КН систем права.
5. Незалежні засоби масової інформації.
6. Партійний плюралізм.
7. Розподіл влади.
8. Широке самоврядування.
9. Гарантії для меншин.
10. Недемократичний режим (загальна характеристика).
11. Авторитарний режим.
12. Тоталітарний режим.
13. Ліберальний режим.
14. Державний режим (порівняльний аналіз).
15. Парламентарний режим.
16. Міністеріальний режим.
17. Дуалістичний режим.
18. Партократичний режим.
19. Абсолютний режим.
20. Олігархія.
21. Анархія.
22. Порядок функціонування і взаємодії вищих органів державної влади в країнах АС та КН систем права.
23. Політична еліта.
24. Опозиція в політичних і державних режимах.
25. Особливості сучасної демократії.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Комунікація:

Основні платформи для комунікації викладача із здобувачем освіти: Moodle (новинний форум, система приватних повідомлень, коментарі до завдань); Telegram чи Viber група; індивідуальна консультація згідно графіку консультацій, який затверджений на кафедрі або може бути надана здобувачу освіти у телефонному режимі, у формі відповіді на письмовий запит, надісланий на електронну пошту чи месенджер викладача.

Політика викладача щодо здобувача освіти

Формуючи лекції практичні завдання, викладач створює умови для найбільш ефективного поглиблення та удосконалення засвоєння здобувачем освіти знань в межах освітнього компонента. Досягненню відповідної метислугує, зокрема визначення тих питань, що за рівнем складності можуть бути вивчені здобувачем освіти в межах самопідготовки.

При цьому в процесі викладення освітнього компонента викладач використовує сучасні наукові методи, спрямовані в тому числі на розвиток у здобувачів освіти критичного мислення і вміння самостійно аналізувати обставини правової реальності та давати їм оцінку з точки зору положень чинного законодавства України і норм права зарубіжних країн, міжнародного права, права ЄС.

Відвідування лекційних і практичних занять здобувачем освіти покликане забезпечити поглиблення та удосконалення ним знань, що досягається у тому числі безпосередньою участю в обговоренні відповідної тематики, а також зверненням до викладача із запитаннями з метою конкретизації тих чи інших аспектів предмету розгляду. Поряд із цим, для забезпечення освітнього компонента викладач використовує сучасні технології, чим створює можливості для самостійного ефективного засвоєння здобувачем освіти пропонованого матеріалу у межах елементів структури освітнього компонента.

У зв'язку з цим, якщо інше не встановлено положеннями нормативно-правових документів Університету, відвідування лекційних та практичних занять є обов'язковим. За наявності поважних причин викладачем може бути погоджено індивідуальний порядок роботи здобувача освіти над матеріалом з освітнього компоненту, згідно затвердженого ним графіку роботи і встановлення строку виконання завдань.

Поточний контроль за вивченням освітнього компонента здійснюється на практичних (семінарських) заняттях, шляхом їх проведення за різними формами (усне опитування, рольова гра, письмові відповіді на окремі питання, тощо), а також шляхом складання змістовних модулів (контрольні роботи, колоквиуми, наукові індивідуальні завдання, складання тестів, тощо), виконання завдань для самостійного опрацювання тощо.

Відвідування лекційних та практичних занять, виконання різного роду наукових робіт, передбачених навчальним планом є обов'язковим для здобувача.

Пропуски семінарських (практичних,) занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку. Здобувач зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття впродовж тижня з дня пропуску заняття. За пропущені лекційні заняття без поважних причин в обсязі, що перевищує 20% від загальної кількості лекційних годин, які відведені на навчальну дисципліну відповідно до робочого навчального плану, віднімається 5 балів від підсумкового семестрового балу здобувача, при пропуску 50% лекційних занять в разі їх не відпрацювання віднімається 10 балів.

Система оцінювання орієнтована на отримання балів за активність здобувача вищої освіти, а також виконання завдань, які здатні розвинути практичні уміння та навички.

Оцінювання роботи здобувача на практичних заняттях в т.ч. самостійної роботи.

Поточний контроль за вивченням освітнього компонента здійснюється на практичних заняттях, шляхом їх проведення за різними формами (усне опитування, письмове вирішення завдань, письмові відповіді на окремі питання, тощо), а також шляхом складання змістовних модулів (контрольні роботи, колоквиуми, наукові індивідуальні завдання, складання тестів, тощо).

Виступ здобувачів на практичному занятті з висвітлення одного чи кількох питань теми, в процесі якого було ним вірно та повно висвітлено обговорюване питання оцінюється в максимальний бал.

Участь здобувачів в обговоренні питання (доповнення, участь в дискусії, в мозковому штурмі і т.п), в процесі якого він проявив глибоке знання та розуміння обговорюваної теми до половини максимального балу.

Активність здобувача в засвоєнні теми (додаткові бали):

Відвідання лекції з даної теми (Л)	0,5 бала;
Наявність конспекту лекцій з даної теми (К)	0,5 бала;
Наявність конспекту семінарських (практичних) робіт	1 балів;
Присутність на практичному занятті (П)	0,5 бала.

Відпрацювання пропущених семінарських занять відбуваються 1 раз в тиждень у визначений викладачем день (згідно графіку чергувань викладача).

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

В оцінюванні змістового модуля враховується аудиторна робота здобувача та результати написання контрольної роботи. Оцінка за ІНДЗ входить до складу змістових модулів №1 і №3. Підсумкова форма контролю – екзамен.

До підсумкової оцінки додаються бали за активну навчальну діяльність протягом року:

– 4 бали додаються, якщо на 75% практичних занять студент отримав позитивну оцінку або доповнення;

- 3 бали додаються, якщо на 50% практичних занять здобувач отримав позитивну оцінку або доповнення;
- 2 бали додаються, якщо здобувач не мав пропусків на лекційних, практичних заняттях;
- 1 бал додається, якщо здобувач не мав пропусків на практичних заняттях.

**Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів на практичних заняттях
3 бали поточне оцінювання денна форма навчання.**

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 3-бальною шкалою)	Критерії оцінювання ECTS
Початковий (понятійний)	0, 1	Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	0,3	Здобувач недостатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	0,5	Здобувач намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру.
Середній (репродуктивний)	1	Здобувач володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, недостатньо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	1,3	Здобувач знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення юридичних понять, категорій, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу, але висновки не логічні, не послідовні.
	1,5	Здобувач розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, закономірності законодавчого процесу, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо логічно витриманою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу, володіє загальними прийомами роботи із законодавчими і нормативно-правовими актами.
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	2	Здобувач правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати понятійний апарат, скласти прості таблиці, схеми.
	2,2	Знання здобувача досить повні, він вільно застосовує

		вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, вміє аналізувати, робити висновки; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення.
	2, 5	Здобувач вільно володіє вивченим матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить юридичні поняття, володіє методикою аналізу джерел кримінально-виконавчого права.
Високий (творчий професійний)	2,7	Здобувач володіє глибокими і міцними знаннями, може визначати тенденції та суперечності кримінально-виконавчого процесу, робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, події, використовуючи міждисциплінарні підходи, розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну.
	2, 8	Здобувач володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на Здобувачську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо.
	3	Здобувач має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; добре орієнтується у джерельній базі предмету.

4 бали поточне оцінювання денна форма навчання.

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 4-бальною шкалою)	Критерії оцінювання ECTS
Початковий (понятійний)	0, 2	Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	0,5	Здобувач недостатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на

		рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	0,7	Здобувач намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру.
Середній (репродуктивний)	1	Здобувач володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, недостатньо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	1,3	Здобувач знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення юридичних понять, категорій, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу, але висновки не логічні, не послідовні.
	1,5	Здобувач розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, закономірності законодавчого процесу, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо логічно витриманою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу, володіє загальними прийомами роботи із законодавчими і нормативно-правовими актами.
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	2	Здобувач правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати понятійний апарат, скласти прості таблиці, схеми.
	2,5	Знання здобувача досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, вміє аналізувати, робити висновки; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення.
	2,9	Здобувач вільно володіє вивченим матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить юридичні поняття, володіє методикою аналізу джерел кримінально-виконавчого права.
Високий (творчий професійний)	3	Здобувач володіє глибокими і міцними знаннями, може визначати тенденції та суперечності кримінально-виконавчого процесу, робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, події, використовуючи міждисциплінарні підходи, розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну.
	3,5	Здобувач володіє узагальненими знаннями з предмета,

		аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на Здобувачську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо.
	4	Здобувач має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; добре орієнтується у джерельній базі предмету.

5 бали поточне оцінювання денна/заочна форма навчання.

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 5-бальною шкалою)	Критерії оцінювання ECTS
Початковий (понятійний)	0, 2	Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	0,5	Здобувач недостатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	1,5	Здобувач намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру.
Середній (репродуктивний)	2	Здобувач володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, недостатньо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	2,3	Здобувач знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення юридичних понять, категорій, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу, але висновки не логічні, не послідовні.
	2,5	Здобувач розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, закономірності

		законодавчого процесу, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо логічно витриманою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу, володіє загальними прийомами роботи із законодавчими і нормативно-правовими актами.
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	3	Здобувач правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати понятійний апарат, скласти прості таблиці, схеми.
	3,7	Знання здобувача досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, вміє аналізувати, робити висновки; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення.
	3,9	Здобувач вільно володіє вивченим матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить юридичні поняття, володіє методикою аналізу джерел кримінально-виконавчого права.
Високий (творчий професійний)	4	Здобувач володіє глибокими і міцними знаннями, може визначати тенденції та суперечності кримінально-виконавчого процесу, робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, події, використовуючи міждисциплінарні підходи, розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну.
	4,5	Здобувач володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на Здобувачську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо.
	5	Здобувач має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо

		викладає матеріал в усній та письмовій формі; добре орієнтується у джерельній базі предмету.
--	--	--

Підсумкова оцінка поточного контролю за результатами кожного змістового модуля виводиться шляхом додавання оцінок за семінарські заняття по темах, що входять до даного модуля.

2. Вимоги до підготовки індивідуально науково-дослідних завдань (ІНДЗ) та їх оцінювання:

ІНДЗ пропонується здобувачам у формі підготовки реферативних повідомлень з актуальних питань. Робота виконується машинописним текстом на 10-15 ар. Загальна оцінка не може перевищувати 5 балів.

5 балів написання індивідуального науково-дослідного завдання

№ п/п	бали	Оцінка	Оцінка відповідно ECTS
1	5-4,5	відмінно	здобувач освіти демонструє вільне володіння проблемою, яка виноситься для наукового опрацювання з обґрунтуванням своїх думок необхідною кількістю джерел;
2	4	добре	здобувач освіти при аналізі наукової проблеми допускає деякі неточності, теоретичні положення не завжди аргументовані;
3	3	задовільно	здобувач освіти опрацював лише законодавство з теми наукового дослідження без наукових джерел та власних пропозицій щодо вирішення наукової проблеми;
4	2 - 0	незадовільно	здобувач освіти не окреслив меж проблеми та шляхи її вирішення з посиланням на наукові джерела та законодавство

3. Вимоги до проведення контрольних робіт та їх оцінювання.

Оцінювання контрольних робіт проводиться викладачем після завершення вивчення тем зі змістовних модулів з метою модульного контролю за засвоєнням вивченого матеріалу здобувачами. Питання або тести роздруковуються на аркушах форматом А – 4 і роздаються здобувачам. Оцінювання кожної модульної контрольної не перевищує 30 балів. Завдання з перевірки засвоєння вивченого матеріалу тем із змістовного модуля пропонується здобувачам після вивчення всіх тем модуля. Якщо здобувач з поважних причин пропустив контрольну роботу він може здати її індивідуально, попередньо узгодивши дату і час. Графіки проведення контрольних робіт розробляються викладачем та доводиться до відома здобувачів.

30 балів - написання контрольної роботи денна / заочна форма навчання)

№ п/п	бали	Оцінка	Оцінка відповідно ECTS
1	30-25	відмінно	здобувач освіти повно відповідає на питання контрольної роботи, вільно володіє термінологією з міжнародного сімейного права, вміє застосовувати норми законодавства при відповіді на питання та аргументувати свою позицію;
2	24-20	добре	здобувач освіти при відповіді на питання контрольної роботи допускає поодинокі неточності; володіє термінологією з міжнародного сімейного права; знає нормативно-правові акти з питання контрольної роботи;

			вміло застосовує норми міжнародного сімейного законодавства при відповіді на питання;
3	15-10	задовільно	здобувач освіти поверхнево володіє більшістю питаннями контрольної роботи, знає основні категорії та нормативно-правові акти з міжнародного сімейного права; використовує норми міжнародного сімейного законодавства, але не пояснює їх застосування при відповіді на питання;
4	10-0	незадовільно	здобувач освіти не може дати аргументовано відповідь на питання контрольної роботи, висловлює власну думку при відповіді на питання без посилання на норми міжнародного сімейного законодавства, володіє окремими категоріями міжнародного сімейного права.

Підсумковий контроль здійснюється під час складання іспиту.

Політика щодо академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками і здобувачами освіти, види порушень академічної доброчесності, відповідальність здобувачів освіти за порушення академічної доброчесності передбачені Кодексом академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки, який доступний за посиланням: https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/ та Положенням про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у науково-дослідній діяльності здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників Волинського національного університету імені Лесі Українки, яке доступне за посиланням:

http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/polozhennya_antyplagiat.pdf.

Відповідно до вищезазначеного Кодексу, дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Політика щодо дедалайнів та перескладання

Пропущені семінарські заняття перескладаються шляхом виконання завдань семінарського заняття. За результатами перездачі виставляється оцінка відповідно до шкали оцінювання роботи здобувача освіти на семінарських заняттях.

Пропуски на семінарських заняттях та негативні оцінки можуть бути перездані до початку семінарських занять по наступному модулю або до початку заліково-екзаменаційної сесії, якщо модуль останній в семестрі.

Перездача заліків та екзаменів відбувається відповідно до розкладу заліково-екзаменаційної сесії.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Відповідно до Положення «Про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки» із ОК, де формою контролю є екзамен, оцінювання знань здобувачів здійснюється за результатами виконання видів робіт, які передбачені програмою освітнього компоненту.

Екзамен проводиться усно шляхом опитування по питаннях, викладених в екзаменаційному білеті, який складається з трьох питань. Максимальний результат виконання екзаменаційного завдання оцінюється в 60 балів:

45-60 балів передбачає високий рівень знань і навичок: відповідь повна, логічна з елементами самостійності;

30–44 балів передбачає досить високий рівень знань і навичок: відповідь логічна, містить деякі неточності при формулюванні узагальнень, наведенні прикладів.

15-29 балів передбачає наявність знань лише основної літератури, здобувач освіти відповідає по суті на питання і в загальній формі розбирається в матеріалі, але відповідь неповна і містить неточності;

1 – 14 балів передбачає неповні знання здобувачем освіти основної літератури; здобувач освіти лише в загальній формі розбирається в матеріалі, відповідь неповна;

0 балів - здобувач освіти не розкрив поставлені питання, не засвоїв матеріал в достатньому обсязі для подальшого навчання.

Бали, отримані на екзамені, додаються до балів, отриманих на семінарських заняттях

Перелік питань на іспит

1. Поняття порівняльного правознавства.
2. Система загального права та їх вплив на розвиток національного права інших країн.
3. Поняття та напрямки діяльності Євросоюзу щодо зближення національних правових шкіл країн-учасниць.
4. Порівняльне правознавство в античному світі.
5. Сучасний етап континентального права в Європі.
6. Роль Ради Європи у зближенні права країн-членів Організації.
7. Значення діяльності компаративістів для сучасного правознавства.
8. Роль Британської імперії у запровадженні права в інших країнах, які були колоніями.
9. Рада Європи як координатор правових реформ у країнах Центральної та Східної Європи.
10. Вплив різних філософських течій на розвиток права і устрою держави.
11. Поширення загального права на континентах через використання прецедентів.
12. Особливості правового регулювання у сфері економічних, цивільно-правових і кримінально-правових відносин на підставі Шенгенських конвенцій.
13. Перші спроби порівняльного правознавства у Стародавній Греції та Римі.
14. Конституційні звичаї та впровадження загального права в країнах Америки.
15. СНД та її роль у реформуванні права країн-членів.
16. Аристотель про конституційні колізії між республіками та варварськими народами.
17. Сім'ї права релігійної орієнтації.
18. Відмінність правових реформ у країнах – членах СНД.
19. Формування та розвиток ідейпорівняльного правознавства у період Відродження.
20. Мусульманське право.

21. Сучасний етап розвитку компаративістики.
22. Співвідношення права і держави.
23. Роль Корану щодо розвитку сучасного права в країнах, де найпоширенішою вірою є іслам.
24. Доктрини співвідношення національного законодавства та міжнародного права.
25. Теорія виникнення держави і права та їх вплив на порівняльне правознавство.
26. Далекосхідна школа права та її особливості.
27. Загальноправові концепції щодо об'єднання положень правових інститутів у різних школах права.
28. Вплив типології держав на характер національного законодавства.
29. Компроміс як основа далекосхідної школи права і його роль у врегулюванні спору.
30. Прийняття модельних законів та їх значення щодо зближення правових сімей.
31. Термінологія порівняльного правознавства і її значення для формування методів дослідження.
32. Вплив Конфуція на розвиток Далекосхідної школи права.
33. Співробітництво держав у сфері правової допомоги.
34. Застосування загальних і спеціальних методів дослідження у порівняльному правознавстві.
35. Соціалістичне право та його вплив на інші школи права.
36. Інформація міжнародних норм у внутрішньодержавне законодавство та її значення для порівняльного правознавства.
37. Значення діяльності компаративістів для розвитку порівняльного правознавства.
38. Мусульманське право.
39. Вплив Ради Європи на уніфікацію права.
40. Співвідношення понять «держава» і «право» у порівняльному правознавстві.
41. Порівняльне трудове право.
42. Сучасна система зближення національних законодавств та її роль у розвитку права різних країн.
43. Конгреси з питань порівняльного правознавства та їх роль.
44. Порівняльне кримінальне право країн Європи та США.
45. Імплементация норм міжнародного права у національне законодавство.
46. Перші спроби порівняльного правознавства у Стародавній Греції. та їх роль.
47. Вплив континентального права на правову систему України.
48. Мусульманське право.
49. Роль І.Франка у поширенні соціального права в законодавство Австро-Угорської імперії.
50. Особливості далекосхідної школи права.
51. Принципи зближення національного законодавства між країнами на основі порівняльного правознавства.
52. Вольтер про компаративістику та порівняльне правознавство.
53. Правові сім'ї релігійної орієнтації.
54. Форми наближення національного законодавства до міжнародного права.
55. Розвиток філософії та її вплив на право народів Європи.
56. Звичаї та їх вплив на розвиток правових сімей.
57. Доктрини співвідношення міжнародного права та національного законодавства.
58. Поняття порівняльного правознавства.
59. Мусульманське право.
60. Глобалізація та її вплив на уніфікацію права.
61. Сучасний стан розвитку континентального права в Європі.
62. Роль Корану в розвитку сучасного права в країнах, де найпоширенішою вірою є іслам.

63. Інкорпорація норм міжнародного права у національне законодавство країн та її значення для порівняльного правознавства.
64. Формування та розвиток ідей порівняльного правознавства в ХІХ столітті.
65. Порівняльне цивільно-процесуальне право країн Європи.
66. Запозичення норм загального і континентального права для правового розвитку країн Азії.
67. Поняття уніфікації права.
68. Розвиток податкових систем та їх загальносвітова уніфікація.
69. Право федерацій та їх суб'єктів.
70. Особливості розвитку порівняльного правознавства після другої світової війни.
71. Порівняльне кримінальне право країн Азії та Європи.
72. Вплив ООН на розвиток національного законодавства країн, що розвиваються.
73. Поняття порівняльного правознавства.
74. Далекосхідне право.
75. Шляхи усунення протиріч між нормами міжнародного права та національного законодавства.
76. Діяльність компаративістів в сучасних умовах.
77. Особливості процедур правотворчого процесу у федерації.
78. Вплив ООН на розвиток Азії та Північної Африки.
79. Поняття методів порівняльного правознавства.
80. Мусульманське право.
81. Розв'язання протиріч, які виникають між міжнародним правом та національним законодавством.
82. Аристотель про розвиток порівняльного правознавства.
83. Континентальне право та його особливості.
84. Імплементация та її роль у порівняльному правознавстві.
85. Порівняльне правознавство у античному світі.
86. Далекосхідні правові сім'ї.
87. Правове порівняння за методом "вертикалі" і "горизонталі".
88. Сучасне порівняльне правознавство.
89. Вплив релігії на розвиток права.
90. Відмінність правових систем федерації.

Питання до модульного (рубіжного) контролю

Змістовий модуль 1.

1. Історичні аспекти виникнення та становлення юридичної компаративістики.
2. Підходи до розуміння сутності порівняльного правознавства.
3. Предмет порівняльного правознавства та об'єкти порівняльно-правових досліджень.
4. Функції порівняльного правознавства.
5. Місце порівняльного правознавства в системі юридичних наук.
6. Використання результатів порівняльно-правових досліджень
7. Поняття методології юридичної компаративістики.
8. Характеристика підходів до методології порівняльного правознавства.
9. Зміст порівняльно-правового методу.
10. Характеристика інших методів наукового пізнання, що застосовуються юридичною компаративістикою.
11. Переваги та недоліки нормативного та функціонального порівняння.
12. Поняття діахронного та синхронного порівняння.
13. Характеристика внутрішнього та зовнішнього порівняння.
14. Бінарне порівняння та мультипорівняння.

- 16 Макро-, мікро- та інституціональне порівняння.
- 17 Історичні аспекти розвитку романо-германської правової сім'ї. Характерні ознаки романо-германської сім'ї права.
- 18 Виділення романської та германської груп правових систем в структурі романо-германської сім'ї права.
- 19 Система джерел права романо-германської правової сім'ї. Характеристика зв'язку романо-германської правової сім'ї з римським правом.
- 20 Вплив канонічного права на розвиток романо-германського права.
- 21 Роль науки у формуванні романо-германської правової сім'ї.
- 22 Вплив сучасних інтеграційних процесів в Європі на розвиток романо-германської сім'ї права.
- 23 Специфічні риси сім'ї англо-американського права.
- 24 Характеристика англійського права.
- 25 Спільні риси та відмінності права США та англійського права.
- 26 Система джерел права англо-американської правової сім'ї.

Змістовий модуль 2

1. Сутність загального права.
2. Співвідношення загального права і законодавства
3. Характеристика декларативної теорії права. Поняття права справедливості.
4. Характеристика структури релігійної правової сім'ї.
5. Ознаки правових систем релігійної орієнтації.
6. Поняття правових інтеграційних процесів.
7. Сучасні тенденції правової інтеграції на сучасному етапі розвитку світового співтовариства.
8. Характеристика способів подолання юридичних колізій в правових системах різних держав.
9. Зміст основних напрямів погодженого правового розвитку, їх співвідношення.
10. Роль типових (модельних) законів в забезпеченні інтеграції правових систем держав-учасниць СНД.
11. Державна політика щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.
12. Етапи, механізм та форми забезпечення процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС.
13. Особливості інтеграційних процесів національних правових систем на сучасному етапі
- 14.
15. Характеристика теорій співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.
16. Сутність взаємного впливу міжнародної і національних правових систем.
17. Проблеми забезпечення відповідності положень національних законодавств міжнародно-правовим стандартам.
18. Методичні рекомендації щодо здійснення порівняльно-правових досліджень проблем співвідношення міжнародного та національного права.
19. Специфіка порівняльно-правових досліджень проблем співвідношення міжнародного та національного права.
20. Критерії порівняльно-правового аналізу співвідношення внутрішньодержавного і міжнародного права.
21. Сутність моністичних та дуалістичної концепцій співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є іспит

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

Критерії оцінки знань здобувачів при здійсненні підсумкового контролю:

90-100 балів – здобувач дав відповідь, яка: є правильною, повною та обґрунтованою; свідчить про високий рівень теоретичних знань студента, його вміння користуватися різними методами наукового аналізу суспільних і правових явищ, визначати їх характерні риси та особливості; містить правильні та чіткі визначення теоретико-правових понять; демонструє наявність належних знань щодо змісту основних нормативно-правових актів, їх назв та сфери застосування; містить власний аналіз проблеми, порівняння різних поглядів на наукові течії, самостійні висновки та аргументацію своєї думки; викладена логічно, системно, граматично та стилістично правильно.

82-89 балів; 75-81 балів – здобувач загалом відповів на поставлене питання, однак відповідь містить хоча б один з таких недоліків: наявні помилки та/або неточності у розкритті предмета питання, змісту окремих правових понять та категорій, некоректні формулювання їх визначень, нечіткі характеристики відповідних інститутів та явищ; містить неправильні назви нормативно-правових актів, помилки в розкритті їх змісту; є неповною; не є аргументованою, не містить посилань на нормативно-правові акти та інші джерела; дещо порушена логіка викладу матеріалу; містить граматичні, грубі стилістичні помилки або незначну кількість виправлень; містить незначні помилки щодо аргументації рішення ситуації або перелік аргументів не є вичерпним.

– 68-74 балів; 61-67 балів – здобувач дав неповну, неточну відповідь на питання або вона містить хоча б один з таких недоліків: містить певну кількість помітних помилок у змісті та оформленні роботи; відсутність розуміння змісту основних правових понять; погане володіння термінологічним апаратом теми; недостатньою мірою виявлену активність в комунікативних ситуаціях та неналежну старанність під час виконання індивідуальних завдань і самостійної роботи; відсутність творчого підходу в опануванні змісту дисципліни, переважно репродуктивний характер навчальної роботи.

1-59 балів. Здобувач не дав відповіді на питання або вона містить хоча б один з таких недоліків: є неправильною; не розкриває сутності питання; в ній допущені грубі змістові помилки, які свідчать про відсутність знань у здобувача щодо конкретного питання або щодо основних положень правової науки, або їх безсистемність та поверхневність, невміння правильно сформулювати власну думку; викладена

безсистемно, з істотним порушенням логіки; містить велику кількість граматичних та стилістичних помилок, виправлень.

Бали зарахування формальної, неформальної та інформальної освіти

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньо-професійною програмою, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню тощо, які передбачені силабусом ОК (Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29 червня 2022 року <https://cutt.ly/mwi5lxf8>)

Види студентської наукової та практичної активності	Кількість балів
Публікація наукової статті в періодичному науковому фаховому виданні	до 20 балів
Виступ з доповіддю на міжнародній, всеукраїнській науково-практичній конференції, засіданні круглого столу, симпозіуму та іншому науковому заході	12 балів
Публікація тез доповіді у збірнику матеріалів конференції, круглого столу чи іншого наукового заходу	12 балів
Участь у Всеукраїнській студентській олімпіаді	до 20 балів
Участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт	до 20 балів
Участь у правопросвітницьких заходах, робота в юридичній клініки «AdASTRA» згідно реєстру клініцистів	до 5 балів
Проходження курсів, тренінгів, воркшопів та інших видів неформальної освіти в межах тематики освітнього компонента	до 10 балів

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Нормативно-правові акти

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відом. Верх. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини. К. : Укр. прав. фундація. Право, 1995. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. К.: Укр. прав. фундація. Право, 1995.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 18 вересня 1973 р. / Права людини, міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю. К. Качуренко. К. : Наук. думка, 1992. С. 24–36.

Рекомендована навчальна та наукова література:

Основна

1. Аналітично-порівняльне правознавство – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2022 Бостан С.К. Державне право зарубіжних країн: Навч. посіб. С.К.Бостан, С.М.Тимченко. К.: Центр навч. літератури, 2005. 504 с.

2. Бойко І. С., Бабін Б. В. Порівняльне правознавство : навч. посіб. Одеса : Одес. нац. мор. акад. – 2-ге вид. випр. та допов. : Фенікс, 2011. 151 с.
3. Гапотій В.Д., Жильцов О.Л., Воржевітіна Г.І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с.
4. Жаровська І. М., Канцір В. С. Юридична компаративістика : навч. посіб. Львів : Львів. комерц. акад., 2015. 195 с.
5. Закіров М. Б., Закірова С. Г. Юридична компаративістика : навч.- методич. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 208 с.
6. Кучук А.М., Завгородня Ю.С.. Юридична компаративістика : навч. пос. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.
7. Мороз С.П. Правничі системи сучасності : навч. посібн. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. 86 с.
8. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку. Зб. Статей / За ред. Ю.С. Шемчученка, Л.В.Губерського, І.С. Грищенка; упор. О.В. Кресів. К.: Логос, 2009. 712 с.
9. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В.. Порівняльне правознавство у таблицях: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.
10. Тихомиров О.Д. Порівняльно-правові дослідження: проблеми визначення компаративної природи, наукознавчого осмислення та систематизації: Відкрита лекція. Київ-Львів : ЗУКЦ, 2012. 52 с.

Додаткова

11. Барабаш О. Протестантизм у розвитку загального права Англії та США. Вісник Академії правових наук України. Київ, 2012. № 3(70). С. 78-86.
12. Бехруз Х. Еволюція ісламського права: теоретико-компаративістське дослідження : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2006. 20 с.
13. Петришин О. В., Зінченко О. В., Лук'янов Д. В.. Порівняльне правознавство : хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів : навч. посіб. Харків: Право, 2016. 1024 с.
14. Європейський Союз: теорія і практика інтеграції заради успіху : навчальний посібник / В. В. Дума, А. В. Боровик, А. В. Матвійчук та інші; за заг. ред. А. В. Матвійчука. Рівне: Волин. обереги, 2019. 156 с.
15. Кельман М. С. Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підруч. М. С. Кельман., Київ: Кондор, 2006. 477 с.
16. Луць Л. А. Загальна теорія держави і права : навч.-метод. посіб. Київ: Атіка, 2008. 412 с.
17. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу : навч. посіб. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 241 с.
18. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ. 2005. 32 с. URL:[http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JwU_B&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=U=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%A5002.6\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JwU_B&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=U=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%A5002.6$). (датазвернення: 01.04.2020).
19. Малишев Борис Володимирович. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2002. 19 с.
20. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: зб. наук. праць / За ред. Ю. С. Шемчученка, І. С. Гриценка, О. К. Маріна ; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. Київ: Логос, 2011. 520 с.

21. Порівняльне правознавство у таблицях : навч. посіб. для юрид. вищ. навч. закл. І ф-тів / авт.-уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк. 2-ге вид., змін. Харків : Право, 2018. 164 с.
22. Ткаченко В. Д. Порівняльне правознавство : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов ; за ред. В. Д. Ткаченка. Харків: Право, 2003. 274 с.
23. Яцишин М. Нововведення в загальних положеннях кримінального права та майнових покараннях за Першим Литовським Статутом 1529 р. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 2 (14). С. 3–6
24. Яцишин М. М. Генеза суду присяжних в Україні. *Актуальні питання реформування правової системи* : зб. матеріалів XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 04-06 черв. 2021 р.). Луцьк : Завжди поруч, 2021. С. 17–19
25. Яцишин М. М., Крисюк Ю. П. Перспективи реформування пенітенціарної системи України: досвід Фінляндії. *Вісн. Пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 3 (5). С. 102–110.
26. Яцишин М., Крисюк Ю. Проблеми співвідношення кримінально-правового впливу та покарання. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2 (12). С. 121–126.
27. Bentham J. *Deontologie, ou science de la morale*. Bentham J. Parie : Charpentier Libraire-Editeur, 1834.
28. Ndulo, Muna, "African Customary Law, Customs, and Women's Rights" (2011). Cornell Law Faculty Publications. Paper 187. URL: <https://scholarship.law.cornell.edu/facpub/187/>
29. Okeke, Chris Nwachukwu (2011) "African Law in Comparative Law: Does Comparativism Have Worth?," Roger Williams University Law Review: Vol. 16: Iss. 1, Article URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/56705741.pdf/>
30. Mark Van Hoecke. Family law transfers from Europe to Africa: Lessons for the methodology of comparative legal research. URL: https://www.researchgate.net/publication/287875381_Family_law_transfers_from_Europe_to_Africa_Lessons_for_the_methodology_of_comparative_legal_research
31. Bentham J. *Deontologie, ou science de la morale*. Bentham J. Parie : Charpentier Libraire-Editeur, 1834.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Електронна бібліотека. – URL: <http://www.info-library.com.ua/>.
2. Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія. – URL: <http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm>.
3. Наукова бібліотека ім. М.Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – URL: www.library.univ.kiev.ua.
4. Наукова бібліотека Національного університету “Києво-Могилянська академія”. – URL: <http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib>.
5. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. – URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
6. Національна бібліотека Франції. – URL: <http://www.bnf.fr/>.
7. Національна Парламентська бібліотека України. – URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>.
9. Німецькі бібліотеки. – URL: <http://www.ddb.de/>.
10. Сайт “Бібліотека юриста”. – URL: <http://www.lawbook.by.ru/>.
9. Українська правнича фундація. – URL: <http://www.ulf.com.ua/>.
10. Центр європейського і порівняльного права. – URL: <http://www.eclg.gov.ua/>.
11. Центр розвитку українського законодавства. – URL: <http://www.ulde.kiev.ua/news.php>.
12. Юридична бібліотека Школи права Йелльського університету. – URL: <http://www.law.yale.edu/library/>.

13. Форум права (електронне наукове фахове видання). URL:
<http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/index.htm>